

JOAN DE LA SORT

Joanet es considerava un home sortós. Una boira, només, entelava el seu horitzó límpid: la preocupació per la pròpia sort.

Amb el que resta dit hom no vagi a creure que el nostre home visqués en una casa de torró i de sucre, en el jardí de la qual els arbres li llevessin pernills i botifarres i dessota d'ells una font ragada de nit i dia bitllets de banc. Res d'això. Joanet era un mortal entre els mortals, que menava una vida normal dintre la normalitat de la Vida. En la seva història no hi havia res d'extraordinari, ja per insòlit o per genial. Podríem dir que la seva vida era una vida vulgar si el terme de vulgaritat es mesurés, com a vegades es fa, per la concurrència o la manca de fets extraordinaris externs a la pròpia i íntima personalitat.

Renunciem a narrar la seva biografia perquè, ultra l'extensió que això vindria a representar, segur que la seva grisor produiria cansanci. Bastarà saber que ell mateix es considerava afortunat. I no és pas que no hagués sofert vicissituds com tots els mortals, però, mesurat com era ell, comparava la seva situació amb les que coneixia d'altres homes veritablement dissortats i sabia valorar la seva relativa bona estrella. I és que, si bé d'una banda l'havien afligit contrarietats diverses — familiars, econòmiques, sentimentals —, sempre, més tard o més d'hora, li havia estat oberta "l'altra porta", i a les sofrències morals havia trobat consol, i als danys materials, compensació. De tal guisa que gairebé sempre, en fer balanç, havia experimentat un guany, a la manera d'una sortida d'aquelles malalties que resulten benefactores per a la salut.

Un altre home, en sentir-se benastruc, s'hauria envanit. Hauria esguardat amb menyspreu els veritables desgraciats i, per contra, hauria enveja els veritables afavorits de la sort. En canvi, Joanet es veia preocupat, en lloc de satisfet i vanitos. S'inquietava pel malastre aliè i, més que res, se'n sentia inquiet per ell mateix perquè li demostrava que no podia durar gaire temps el seu fat; que tard o d'hora se li havia de "girar la truita" i havia d'ésser sotmès al rigor dels dolors de la vida a què tots els homes estem condemnats.

Tot justament coneixia un individu del qual més de quatre vegades havia hagut d'escollir llàstimes i plans, que li servia de terme de comparança en les seves cogitacions. "No pot ésser — es deia Joanet —, que mentre aqueix bon home es veu aclaparat de trifolgues, a tu et vagin sortint les coses pel cantó favorable. Poc més duradora ha d'ésser la meua sort. Dia ha de venir en què tots aquests petits beneficis que s'han anat acumulant en la meua vida formant el bloc del meu estimable benestar actual han de convertir-se en fillera ininterrompuda de revessos i dolors, o qui sap si en un sol cop fatal que em sumirà en la més desesperada misèria moral i física."

I cada pas endavant que donava en el suau pendent del seu benestar, era un motiu de neguit per al nostre home.

Un dia, en un viatge — un d'aqueixos llargs viatges que aboquen els homes més desconeguts entre ells a les confidències més íntimes —, Joanet agafà conversa amb un veí, si fa no fa, de la mateixa edat i aspecte que ell. Val a dir que fou l'altre el que insinuà el diàleg, puix que Joanet era bon xic refractari en aquest sentit, i que també fou l'altre qui de la banalitat

anà passant a la confidència. I, així, del motiu del seu viatge — negoci —, en seguien els antecedents de la seva vida professional.

Segons es jutjava ell mateix, el recent amic de Joanet era un home frustrat. A ell li hauria plagut extraordinàriament una vida d'estudi. Matemàtiques, sobretot. Però la malastrugança l'havia perseguit ja des d'infant en forma d'una marastra dura i coqueta, i fou posat ben prematurament sota les penalitats d'un treball manual exhauridor del qual fins ben gran no po-

sa consistència física com jo era. Els meus pares, temerosos per la meua salut, no toleraren que prestés atenció a cap altra disciplina com no fos la pròpia del meu ofici. Es ara de gran que he procurat, en pla d'autodidacta, d'anar-me fent una petita cultura; i encara estic en aquest camí. Ah, però, quina fortalesa moral, quin aprenentatge de la Vida podem dir que posseïm vós i jo, que la joventut erudita sortida de les aules universitàries no tenen generalment!

—Tot el que vulgueu — repreneu l'al-

qué emancipar-se a costa de Déu sap quins esforços i sacrificis, i quan comprenia que havia fet tard per començar els estudis que havien estat la seva dèria.

—Amic meu — li digué Joanet —, jo podria parlar el mateix que vós. Les circumstàncies difereixen, però el fet, en essència, és idèntic. El meu somni d'aurat ha estat sempre de dedicar-me a les lletres, però tot i no tenir marastra, la penúria econòmica dels meus bons pares determinà el meu enquadrament en un treball oficios excessiu per a un adolescent d'escas-

tre —, però vós, encara, us dedicàreu a un treball que desenvolupava el vostre intel·lecte i el preparava per a una formació ulterior, mentre que a mi em seria molt difícil ara endinsar-me pels camins de l'estudi.

—Amb bona voluntat i paciència en reeixiriu. Després, vós teniu, en compensació, un avantatge sobre mi: i és que el vostre treball maquet, ensenys que us trempava l'ànima, us enfortia físicament. Jo — mireu-me —, he estat un cos feble que va fent la viu-viu a còpia d'atencions.

L'amic de Joanet començava de trobar

A P U N T S

El pic de les àguiles. — Com explica el caràcter dels castellans, aquest pasatge nu i des-carnat de Castellà! Només vora el riu hi havia una faixa de terreny fèrtil, que, de lluny, era com un oasi de verdor. Entre el pomar i els pollancs de la ribera, hi creixien tot de pereres i uns grans noguers.

Fora d'això, inútilment hi hauríeu cercat la varietat de colors, de línies i de formes que fan riquíssim qualsevol paisatge català. De totes maneres, encara que només fos pel contrast, a mi m'agradava allunyar-me del poble i els pollancs de la ribera, hi creixien tot de pereres i uns grans noguers.

De feia dies que em temptava un pic que s'aixecava, al lluny, per damunt de les muntanyes. Una mena de turó de Montcada, però molt més gran. Era molt més alt, i s'aixecava solitari sobre les grans ondulacions rocoses de l'altiplà.

Me n'hi vaig anar, per camins pedregosos, en l'esplendor d'un dia tardor. Vaig seguir, un bon tros, el riu, i, a cada pas, m'aturava perquè em seduïa d'allò més la llum que hi havia dalt de les albes. Mentrestant, s'anava acostant el puig abrupte i es feien més precises les línies de la construcció que el dominava. Eren les runes d'un castell medieval. Tal com estaven, donaven una idea, però, de l'imponent domini feudal que en altre temps s'hi devia soplujar.

Per bé que de lluny semblés inaccessible, quan hi vaig ésser a prop, vaig trobar un camí, i, després, llargues graonades cavades en la roca. Hi havia de

pujar no sense fatiga. Un cop a dalt, però, quina sensació d'elevació més gran no et prenía, escampant l'esguard per una immensa extensió de terres blaveres, tot just llaurades, sense un arbre. Només, allà, en la més gran llunyania, es veien algunes clapes obscures de boscos.

Vaig resseguir les runes del castell, i, en eixir-ne, fou viva la meua sorpresa en trobar-me en un petit planell, suficient per a cabre-hi un petit poble, un gran convent i una església. El poble era gairebé del tot abandonat. Sols s'hi veia algun vell o alguna vella, vestits miseriosament i d'aire ferèsteg.

Mentre hi rondava sol, em cridaren l'atenció uns nois que miraven enlaire. Fixant la meua mirada en la mateixa direcció, em vaig adonar d'uns ocells enormes, que volaven amb una majestat inimitable. Vaig preguntar als nois què eren, i em van dir que eren àguiles. Me les vaig contemplar una bona estona. Volaven a grandíssima alçada i les seves evolucions en vol planejat eren tan semblants a les dels avions, que qualsevol els hauria pogut prendre per tals. Mentre me les mirava, començaven a venir, no sé d'on, tot d'eixams de corbs, que s'anaven col·locant al costat de les àguiles, com escoltes de caga. Després, describiren un ample cercle junts, com prenent direcció, i desaparegueren en l'infinit atzur, vers les muntanyes.

Ribera del Túria amunt... — Avui he pujat per la ribera del

riu amunt, fins que m'he quedat una estona encantat davant d'una bella recolzada. A primer terme hi tenia un tall d'ordi ubèrrim, que m'arribava al pit. Més enllà dels seus tons clars, verdajava el forment no menys ufanós, que jo, com hauré vist el lector, he confós, de tan gras, més d'un cop, amb la civada.

Les taules d'usarda s'estenien com catifes, i, com a fons escaient, hi havia l'alta verdor de la salzedada. Entremig, però, dels arbres de color verd fosc, feia un contrast rialler algun alber de fulles blanques tremoladisses.

Per damunt de tota aquesta verdor, volava una munió d'orenetes novelles. I, barrejat amb el continu fluir del riu i dels recs, se sentia el refilar claríssim del rossinyol. Al lluny, sons de la ciutat i de carros pels camins veïnals.

Bètera. — Aquesta tarda, damunt de la claredat dels olivars, he vist l'aire rosat. He deixat l'horta enverna. No tant, però, que deixés de veure del tot, la mar. He penetrat terra endins i m'he acostat a les muntanyes. En la gran llunyania, s'aixecava, majestuós, l'alt cim de la Ràpita.

Tenia a primer terme, l'or dels tarongers i els pàmpons naixents de la vinya; més enllà, hi tenia el verd negrós del garrofer, i, al fons de tot, el blau puríssim de la muntanya.

Cap a ponent, s'estenia una plana, plena de garrofers. En el seu acabament, s'aixecaven tot de montijols, coronats de

castells i d'ermites. I era cosa de meravella, veure una triple línia sinuosa de muntanyes, unes rera les altres i cada cop més tènues de color, fins a fer arribar a dubtar de si eren núvols o muntanyes.

Per la banda de mar, es veia un tossal tot il·luminat, que semblava un altar, enllà de l'horta, en la serenor marina.

Païporta. — Aquest migdia, després d'uns dies dolents, degut potser al mateix mal temps que feia, he tingut la grata sorpresa de trobar-me davant d'un cel esbatanat pel terral i uns núvols color de rosa, que deixaven veure entre ells un blau viuíssim.

Ajagut en el margerol d'un rec, recolzat en els pollancs, alts a no pugar més, que en resseguien el curs, em mirava la blavor del cel entre les fulles verdes. Pel tronc llis i fi del pollanc que aguantava la meua testa, s'hi entortolligava una parra selvatge.

Als meus peus hi tenia un taulat de patates. Entremig dels solcs, hi havia unes quantes oliveres. Més enllà, hi passava una trilla que menava a una casa de camp que hi havia a quatre passes, amb dos xiprers al costat, que s'aixecaven molt per damunt de la teulada.

A l'altra banda de la carretera, començaven a rossejar, per totes bandes, els forments, grassos blats de regadiu. Al lluny, s'elevava lleument sobre l'horitzó, una línia extensa de terreny clar. I, en l'aire, pullulaven els mosquits i volaven les orenetes.

Josep SOL

Front de combat! Les trinxeres treuen el serrell enter del ferre espinós.

Els canons —curenafexius— s'aculen i [canten.

Palpita el riu de metralla demolidor del paisatge.

I als vasos sanguinis, a les tires dels nervis, als teixits humils i vitals, quin front de combat!

El soldat — obre el pit, s'eixarranca — rep la fuetada—tensió del front de combat.

Lluita, escarrassa't — calla i afanya't — guanya, oh, guanya la guerra!

I a l'esperit, que els dubtes assetgen, que la por i la misèria volten i ataquen, quin front de combat!

Hi ha un front de combat on xiulen les bales i els obusos fan l'esgarip de la mort.

On l'avió rondina perquè les trinxeres es clouen com ferides que no volen sentir el filó de l'acer. Pro quin front de combat al cervell que molda —

dessota, l'estómac és buit — per trobar la paraula de l'hora!

Amunt, baionetes! Feu una reixa punyent al front de combat! Enlaire, granades de mà, en el salt de la mort parabòlica!

Enceneu, enduriu la línia per a l'atac proper. ¿Què farem en el front de combat dels desigs i els es-

[tímuls, sinó abrindar l'ambició de lluita contra l'evasió cofoia i el foll desig de poder?

Front de combat! Cal que siguis tivant, ardent, furiós de virtut a Ponent de la pàtria, que tu serves dels estralls d'esclavatge.

Cal que siguis, en els cors de la pàtria, sofert, tenaç, amantent. Encén i serva, serva encès el caliu de les fosques i meravelloses virtuts, oh front de combat!

C. A. JORDANA

obstacles en la seva vèrbola fàcil, de viatjant de comerç.

—Sí... és clar... una cosa va per l'altra. Però, mireu — ja ha retrobat el seu engranatge —, és que no sols en aquest aspecte m'han sortit les coses a l'inrevés. En la zona sentimental us he de dir que va esdevenir-me un fracàs molt gran. Jo vaig enamorar-me per primera vegada amb tot l'esclat de la meua joventut romàntica i ardida. De moment vaig ésser correspost, i quan més saturat estava en el meu bany amorós vaig ésser rebutjat d'una manera tan insospitada que em costà molt de temps el refer-me del fort disgust que vaig experimentar.

—Us vau casar, després? — pregunta Joanet.

—Sí, sóc casat. Amb una altra noia, naturalment.

—Us estima?

—Sí, força. I no he pas d'amagar que jo també he anat estimant-la.

—I, per tant, viviu bé, els dos? ¿Sou feliços?

—Vivim bé; efectivament. No sé si se'n pot dir felicitat. Es una vida normal, plana.

—Què voleu, doncs? ¡Teniu l'avinença, que és la felicitat conjugal, aquest do que tan escàs nombre de parelles arriben a assolir, i no us n'heu donat compte!

—Es que jo no sé si el meu viure matrimonial és el mateix que hauria resultat d'aquell excels primer amor truncat.

—Possiblement que no.

—Veieu? Vós mateix...

—Jo mateix vaig ésser víctima d'un desengany parell al vostre. I avui no el jutjo pas com una adversitat, sinó com una experiència profitosa. Avui estic encantat de la companya que m'endolceix la vida. ¿Què voldríeu esperar-ne d'una dona lleugera que tan despietadament es desprèn de vós quan més encisat us té?

—Però, si almenys tinguéssim fills! Potser llavors aquesta felicitat que vós dieu que poseu i de que jo no acabó de tenir esment es podria considerar completa i palpable.

—Ah, no teniu fills? — exclamà Joanet, com si se'n congratulés.

—No. I no sabeu el que em preocupa. Tanta d'illúsió com em fan!

—¡Home; és particular el paral·lel existent entre les nostres vides! Jo tampoc no en tinc de fills.

—I sembla que això no us amoïni pas gens. No us plauria de tenir-ne?

—Molt. No sabeu amb quin goig els rebria.

—Doncs, ¿i no us sembla que, quan menys en aquest punt concret, podem agermanar-nos en l'infortuni?

—Ai, amic! Conec el cas d'un meu company de treball a qui, després d'un any tot just de lluna de mel, la creu d'un fill anormal i de l'esposa emmalaltida li ha ennegrit el viure. Després, tinc un cosí al qual el goig d'una nena com un pom de flors li arrabassà del seu costat la seva joventut per sempre més...

El vehicle segueix la seva ruta. Però sembla que els dos viatgers hagin perdut sobtadament l'esma de seguir conversant. Joanet esguarda el paisatge, melangiós. El seu interlocutor ha romàs amb la vista a terra, meditant.

Uns dies després, quan encara Joanet no s'havia refet del xoc moral d'aquell insòlit encontre, tan extraordinàriament casual com el de dues fesomies bessones, però oferint la paradoxa d'una visió interior tan oposada, ensopegà pel carrer amb aquell antic conegut de les lamentacions. Així que aquest el vegé li posà les mans a les espatlles i engegà el seu disc:

—¡Si sabessis quina una de més grossa me n'ha passat! ¿Recordes aquell amic amb qui vaig associar-me per tal d'explotar junts les patents dels meus petits enginyers? Doncs acaba de fer-me traïció. Amb les seves traces i manyes se m'ha apropiat les patents. ¡Es l'eterna pega que em persegueix!

Joanet l'esguardà, escamat, possessor d'una experiència valuosa.

—Company — li etzibà amb tot sec —; lamento el cas que t'ha succeït. Però, no sé, em jugaria qualsevol cosa que des de la darrera vegada que ens vàrem veure, i a part d'aquest fet que m'acabes de contar, com a mínim t'ha d'haver pervingut una herència bon xic respectable.

L'amic dels plans restà esbalait.

—Carat! ¿Com ho has pogut saber si no ho he dit a ningú?

Des de llavors Joanet s'ha desempallegat de la preocupació per la pròpia sort. Ara ha invertit els termes. La seva obsessió, ara, és un afany d'esdevenir víctima de grans calamitats. Que li caigui el monument de Colom al damunt, per exemple.

JOSEP TORRELLA

(Il·lustració de Commeleran)

ENCARA

Primavera de sang
Glòria meua i horror
Verdeja sobre el fang.

En la invisible nit
Closa esperança, mut
Record que ja és oblit.

Si foc alabatent
Si amor desalenat
Ales i alè del vent.

Esborren fets incerts
La petja del retorn
En els camins deserts.

Albes d'engany. Estel
Deslleial. Perquè el món
Ha malpensat del cel.

Mes la mort bella encara
Davalla com un riu
Vers la Infinita Mar.

PERE QUART

Abril, 1938.

Aquest número
ha passat per
la censura

QUATRE CENTS ANYS DESPRES DE SOCRATES

Els crítics científics de la història en posar-se a estudiar la vida d'aquells homes, la influència dels quals sembla no tenir límits en el temps, puix que aquesta influència travessa molts segles i fins en els nostres dies estem molt lluny de poder dir que estigui esgotada; en posar-se a estudiar la vida d'aquests homes, els crítics històrics avancen proves perquè ens convencem que aquests homes no tenien pas la intenció de provocar cap mena de trasbalsament ni en les lleis ni en els costums de llur país.

En el cas de Sòcrates, aquesta tesi es troba confirmada en les seves declaracions davant els jutges i en el seu comportament com a ciutadà d'Athenes; fins al punt que després del seu procés els seus deixebles volgueren fer-lo evadir de la presó i ell va oposar-s'hi amb energia per tal d'oïr a la llei que l'havia condemnat. Si aquesta llei havia estat aplicada injustament en el seu cas, els homes mateixos que ho havien fet ho reconixerien més tard. Com així fou, en efecte, puix que els atenesos no tardaren gaires anys a erigir un monument a Sòcrates.

¿Com és que aquests homes foren condemnats per les Institucions religioses i civils que se sentien amenaçades per les idees que aquests homes escampaven amb llur ensenyament i llur exemple, si aquests homes no tenien pas la intenció d'atemptar contra aquestes Institucions?

Les Institucions foren injustes amb aquests homes? Diguem-ho clarament: des del punt de vista de mantenir llur autoritat i defensar un ordre establert conjuntament amb l'espessa trama d'interessos i de costums que en depenen, no foren injustes; en canvi, des del punt de vista de la humanitat, de l'evolució del pensament humà i del desenvolupament de la consciència humana, cometieren un crim: un crim contra la humanitat. Ara bé, el fet de condemnar a mort aquests homes fou materialment un acte injust i inútil. La Història és ací per a provar-nos-ho.

¿Què hi havia en l'ensenyament d'aquests homes, que pogués ésser jutjat des d'uns punts de vista tan diferents i que fos susceptible de tenir conseqüències tan enormes? Res més que una sola cosa: l'ensenyament d'aquests homes promovia un moviment de consciència.

Un moviment de consciència porta en ell mateix, en el seu desenvolupament i en la seva expansió, una força tal que esberla fins a enderrocar-los els obstacles que li barren el pas: les Institucions religioses i civils que pretenen contenir-lo. Fins que aquest moviment de consciència s'estabilitza en un estat de consciència, que, al seu torn, crea les Institucions necessàries per a defensar i fer que rendeixin la major eficàcia possible, les principals idees morals que surten com a directius en el nou estat de consciència. Arriba un moment que l'autoritat d'aquestes Institucions minva, perquè la necessitat que ha empès a crear-les minva igualment, a mesura que els homes s'assimilen la part més material i assequible de les idees morals que representen: aleshores es forma al voltant d'aquestes Institucions un ambient de passivitat, d'indiferència, d'escepticisme i de

descontentament: ambient favorable per a rebre un nou impuls, que iniciï, des d'aquell punt de partida, un moviment de consciència, per arribar a una estat de consciència més elevat en comparació amb l'anterior.

La consciència és un fenomen individual. El mecanisme de la consciència es basa en el coneixement, i el coneixement en l'experiència, més ben dit, en el dolor de l'experiència: diríeu que com més gran és aquest dolor més amplitud i profunditat adquireix el coneixement. La profunditat de coneixement de la consciència o sigui la seva claredat s'ha reconegut fins ara il·limitada. La transformació moral que en un moment de llur vida sofreixen alguns individus prové d'una major profunditat de coneixement de la consciència — en religió es diu que Déu perdona un pecador penedit: ací trobem traduït en un llenguatge simbòlic allò que s'esdevé en realitat: penediment suposa coneixement del mal que s'ha fet, quan la consciència posseeix aquest coneixement s'opera una transformació o millorament de l'individu.

La consciència és un fenomen individual, hem dit. I com que la consciència és un fenomen comú a tots els homes — difereix només en profunditat — és, doncs, també, un fenomen social.

El moviment de la consciència en tant que fenomen social ofereix una línia zigzaguant — esforç i relaxació de l'esforç — que ascendeix lentament. Com més gran és la fracció d'humanitat, de la qual estudiarem el moviment de consciència, constatarem que l'ascensió es fa amb més lentitud: això és comprensible perquè la consciència social no és més que la suma de les consciències individuals, i les formes polítiques que tenen per base la coacció — que són totes les formes polítiques històriques llevat de la Democràcia — no són pas les més a propòsit per afavorir el desenvolupament de les consciències individuals, per tant són atemptatòries al progrés humà, a la civilització. Convindria que els que es diuen defensors de la civilització i que són partidaris del Feixisme reflexionessin sobre això, i veurien la contradicció que hi ha entre el que diuen i l'actitud que han adoptat.

Seguim el tema que havíem encetat de primer. Quan la religió i les lleis de la comunitat esdevenen un mecanisme sense eficàcia, i els homes emparant-se en aquest mecanisme legal i autoritari cometen tota mena de mancaments — que són el veritable origen de la desorganització social — sorgeix un home que recorda als altres que la salvació no es troba en les pràctiques d'una pietat aparatosa i superficial, ni en l'estricta observança de la lletra de les lleis, sinó en la intenció de l'home o sigui en la seva consciència.

Per què els altres homes demanen que les Institucions exercixin llur autoritat contra d'aquest home? Senzillament, perquè els homes odien aquell que contraria llurs males inclinacions i els exigeix un esforç. Però com que la consciència és comuna a tots els homes no tarden gaire temps a reconèixer que aquell home els digué la veritat — l'experiència mateixa

UN LLIBRE INEFABLE

He acabat de llegir el llibre "L'Enfant", de la col·lecció "Les ages de la vie", original de Gérard d'Houville, nom darrera el qual s'amaga, pel que es veu, la filla del poeta José María de Heredia, un dels mestres del Parnàs francès que ha portat molt enllà l'art de l'evocació. El recull de les seves poesies precloses "Les Trophées" és un encert únic, admirable. Cubà educat a França, es pot atribuir al seu origen l'amor per les magnificències sense ombra. Deixeble estimat de Leconte de Lisle, fou també l'hereu del seu ideal, però no del seu pessimisme.

La seva poesia elegant i dúctil va captivar-me en plena joventut. La llengua emprada per aquest poeta d'origen cubà esdevé més rica, igual que en el cas Mooreas, el grec esdevingué també un dels millors poemes de llengua francesa.

Henri de Regnier va tractar José María de Heredia alguns dels darrers anys de la vida del poeta antillà i els seus primers reculls, "Les Lendemaïns" i "Apaisement", enclouen records d'ell.

Precisament l'any 1930 vaig tenir ocasió de parlar amb Henri de Regnier, el poeta que de la manera més ràpida i més natural abastà la glòria oficial. Fou a Terrassa, asseguts entre les pedres venerables de les Esglésies Romàniques de Sant Pere, en el precís moment en què les sirenes de les fàbriques anunciaven l'hora d'anar a dinar llurs obrers. Va parlar-me de José María Heredia, al qual, segons ell, aquella hora calmosa del migdia, entre aquella riquesa de l'antigor, que es destocava entre les línies elegants dels xipris i dels llorers, hauria emocionat dolçament.

Li vaig dir que potser Heredia, si en lloc d'ésser portat de Cuba a França, hagués estat portat a Espanya, terra mare de la llengua que es parla en el seu país d'origen, potser hauria esdevingut un gran poeta espanyol.

Henri de Regnier va dir, amb aquell xovinisme tan peculiar en els francesos de totes les categories:

—No us ho cregueu pas. L'esperit refinat d'Heredia sols podia arrelar en una llengua i en un país elevat, per la seva història i per la seva cultura, a l'altura que entre els altres es manté el nostre.

Les paraules de Regnier no van convèncer-me. Crec que Heredia transplantat a Espanya o tan sols no arrencat de la seva illa, hauria arribat també a gran poeta; i no dic més bo del que era, perquè arribà tan amunt com poden fer-ho els poemes de debò.

Les seves poesies m'han emocionat molt sempre que les he llegides, i com que poques coses he pogut saber de la seva in-

fantesa, molt m'han emocionat també les pàgines de Gerard d'Houville, l'autor de "L'Enfant", quan parla de quan era petit.

Per això em plau traduir-ne a continuació uns quants paràgrafs. Aquí van:

"Quan el meu fill era molt petit, em deia: —M'hauria agradat jugar amb tu quan eres petit—. I aquesta declaració ingènua, natural i complicada a la vegada, m'emocionava perquè jo també, quan era infant, hauria volgut haver jugat abans amb el meu pare en la bella illa on va néixer.

"Oh! ¡Com he somniat el meu pare infant! Quantes vegades l'he evocat, aquest gentil petit José María de Heredia, tan alegre, tan bell, tan despert, tan intel·ligent i tan viu! ¡Quantes vegades he pensat en la seva sortida cap a França, sense la seva mare, sol amb el seu bon tutor que el portava a Senlis, al col·legi dels Oratorians per fer-ne un franceset, ja que de cor, de llenguatge i d'instint, tot plegat, el convertia en un enamorat de França! ¡Quantes vegades, però, l'he planyut pel seu pueril exili, pels seus primers dies de solitud, per haver tingut fred aquesta primera tardor, per haver sentit passar pel seu cor la nostàlgia dels climes massa blaus!

"¡Quantes vegades he rigut pensant en la seva capeta verda, el folre de seda estampada representant unes pomes! El viatge tenia set anys, els rulls color de mel i una ànima desorientada; i es van mofar d'aquesta ridícula capeta. Però ell es va assegurar damunt d'una estufa i la va cremar per tal de no sentir-ne parlar més.

"¡De les Antilles al Valois, quin viatge, en aquells temps llunyans, per a un noieta tremolant sota la seva capeta verda, davant la imatge de les pomes simbòliques dels paradisos perduts! ¡I a mi em plaien també tant, els primers records, els bons negres, les passejades dalt del Majestuós, l'indolència pònia! Les caigudes a les vores del riu, els berenars a cà la vella cosina Nana, les llaminaudures, les lectures tan precoces i les germanes grans, de les quals, la Leocàdia, la gran, molt severa, quan el trobava massa turbulent, el penjava d'una branca, dintre d'un sac dels que hi posaven cafè.

"Infant José-María, com t'hauria vol-

gut conèixer i saltar al darrera vostre, a la gropa del Majestuós, el poni dolent, per travessar els quals i caure tot rient dintre dels rius bonics!

"Després, ja gran, ja dona, vaig tenir un fill. S'assemblava a aquest pare tan estimat, i damunt d'aquest caparronet nou hi reia també la infantesa d'aquest infant d'abans que em semblava reviuire en aquest fill.

"I ara els dies han llargament passat. I aquest fill tan bell, aquest petitó tan amanyagat, esdevingué gran, molt gran, s'ha fet home al seu torn.

"On és l'infant que fou? D'aquella edat, què en queda? Records, contalles, imatges...

"De la infància del meu pare jo posseïa i posseeixo encara narracions, records dels que em parlaven d'ell, alguns retrats...

"Oh! On van, tots aquests infants? ¿Els que fórem, els que estimàrem, els que no hem conegut gens, no es troben en un mateix realme en el qual s'ignoren les dates i els anys?

"I aquests dos infants, l'avi i el nét, jo els he reunits dintre de la meua ànima; són dos i no són més que un i porten el nom d'aquell que d'antuvi esbargia el meu somni pueril en la seva maternitat filial.

"I ells i tots, tots aquests infants que hem estat i que, emportats un a un pel misteri (d'això se'n diu haver crescut, però no és veritat), tots, jo ho sé, juguen plegats i són felïços, reunits en una illa atzurada, un paradís de despreocupació i d'amor, una Antilla de goig i de somni, més bonica encara que aquella — tan resplendent en els meus somnis infantils —, que havia vist néixer i florir els seus primers anys, infant José María!"

Aquesta és una de les pàgines que més m'ha plagut de l'obra "L'Enfant". La resta la trobo massa daurada. La infància hi és observada entre sedes, tebior i bons aliments. Està escrita amb una delicadesa aristocràtica; amb la delicadesa que la filla de José-María de Heredia era natural que heretés del seu pare, poeta refinat i home de tacte delicadíssim.

Ferran CANYAMERES

«REGISTRE D'ENTRADA»

ANDRE MALRAUX. — André Malraux és un dels escriptors estrangers que ha demostrat d'una manera més positiva la seva adhesió a la nostra causa. En cap moment no ens ha regatejat la seva col·laboració personal i activa. No ha volgut limitar-se, com han fet d'altres, a manifestar una simpatia platònica, una adhesió de principi. Cap d'una esquadreta d'aviació internacional durant els primers temps de la guerra, l'ha viscuda intensament i ha volgut seguir de prop les incidències i les alternatives d'una lluita en la qual ha trobat una ocasió magnífica per esmerçar l'energia apassionada del seu temperament d'home d'acció, alhora que un assumpte i uns temes adequats a les seves condicions literàries. Ha escrit articles i reportatges amb impressions recollides damunt el terreny i, no content amb això, ha dedicat a la nostra lluita tota una novella interessantíssima, L'Espoir, que és una crònica vivent i lúcida de la guerra espanyola. Ara, després d'un viatge de propaganda per França, Bèlgica, Escandinàvia, Txecoslovàquia i els Estats Units, durant el curs del qual la seva paraula ardent ha conquistat prosèlits de la causa que defensem, torna a Espanya portador d'una quantitat important (uns set milions i mig de francs) recollida per subscripció, per a contribuir a les despeses de la guerra. Es proposa també rodar un film inspirat en episodis de la lluita, tràgica i heroica, del nostre poble.

Després de La Tentation de l'Occident, de Les Conquérants i de La Condition Humaine, per no esmentar més que els seus llibres més coneguts, Malraux ens dona amb el seu darrer llibre un testimoni, d'un verisme impressionant, que precipita el lector, a través dels esdeveniments que han seguit la sublevació facciosa del juliol del 1936, al cor mateix dels problemes d'Espanya. D'aquest llibre com de les seves novelles anteriors, sobretot de Le Temps du Mépris, al qual ens referim fa poc en una nota sobre Ossietzky, s'eleva una ressonància fraternal i un cant commogut al dolor i al sofriment humà. Ens dona el goig de descobrir, al fons d'una recerca desesperada, que tot depèn de nosaltres. Els homes, malgrat la comunitat de la lluita i l'unió en l'esperança, hi viuen sols, latents, martiritzades estàtues de sal en el desert. Però un impuls ardent de comprensió traspasa el seu volum amarg i ens revela llur fons universal. En L'Espoir, Malraux proclama la seva fe, la seva esperança en l'alliberació final del poble espanyol i ens dona el seu testimoni de què la nostra guerra no té de civil més que l'aparença; la seva convicció de què estem sofrint una revolució ineluctable. La grandesa del seu llibre prové, sobretot, d'aquesta demostració del compliment fatal del destí, malgrat el caos superficial de les doctrines en acció, de la lluita dels partits, de la sang i del foc de la guerra. Veiem en ell, d'una manera palesa, que la història es fa a través de nosaltres, per nosaltres i, fins i tot, malgrat nosaltres. La lluita per l'organització i la necessitat apremiant de disciplina que ha pogut apreciar en la nostra guerra, han obert a Malraux horitzons nous i li han ensenyat a combinar els imperatius d'una lluita en la qual hem de viure amb un profund sentit humà.

Ens sentim orgullosos de tenir al nostre costat — presència vivent d'esperit germà — amb una continuïtat confortadora, enmig de

tants d'escriptors il·lustres de totes les tendències, un novel·lista de la qualitat i de la intel·ligència d'André Malraux.

WALDO FRANK. — Aquest eminent escriptor nordamericà, autor de novelles i de llibres de contes, com Rahab i City Block i d'una sèrie de llibres d'assaigs escrits d'acord amb una fórmula molt personal, en els quals els personatges no són una persona o un grup de persones sinó pobles sencers en funció de llur història (Nostra Amèrica, Espanya Verge, El Redescobrimient d'Amèrica, Amèrica Hispanica, etc.), ha fet aquests dies una breu estada a la nostra ciutat.

Waldo Frank prepara, de fa temps, un llibre sobre Espanya. D'ençà de l'any 1921 en què vingué per primera vegada al nostre país, aquest escriptor s'ha dedicat intensament a l'estudi de la nostra literatura i de la nostra cultura. La investigació de les característiques racials del poble espanyol data ja en ell de molts anys enrrera; de quan preparava el seu cicle El Nou Món, compost pels llibres que abans havien enumerat. Més tard, i amb el mateix propòsit, feu un viatge al Marroc per tal de conèixer l'esperit musulmà que tanta influència tingué en la formació de la cultura espanyola.

En els seus llibres, Waldo Frank es proposa no solament d'oferir al lector un arreplec de fets i de documents, sinó de presentar la imatge d'un organisme vivent entorn del qual relata els fets per donar així una impressió de la veritat que aquest ésser col·lectiu representa. Un treball d'ordre estètic, doncs, i no simplement històric. Però la documentació sobre el terreny i és indispensable. Perquè si en escriure una obra d'imaginació sobre la vida contemporània cal ésser raonablement exacte en la descripció dels costums i en la creació del clima en el qual es mouen els personatges, en escriure el llibre d'un poble, l'autor ha de sentir l'escrip dels fets històrics, puix que són ells les línies que marquen la seva acció, els trets de la seva fisonomia, el guia unitari que condueix a la veritat. Per això, si artistes, escriptors i erudits poden col·laborar amb ell i preparar la seva tasca en oferir-li el material que necessita, cal que l'escriptor es posi directament en contacte amb els homes i els pobles que viuen aquells fets històrics. Aquesta documentació, sempre necessària, esdevé indispensable en moments de revolució i de transformació profunda com els que avui travessa el nostre poble, enmig de la guerra cruenta que li ha estat imposada pel feixisme internacional i pels seus col·laboradors indígenes: els militars facciosos i els filofeixistes espanyols.

En la conferència que donà a l'Ateneu Barcelonès el dia catorze d'aquest mes, sobre «El sentit universal de la lluita espanyola», Waldo Frank exposà, en una síntesi ràpida i precisa, el resultat de les seves impressions i dels seus estudis sobre Espanya, relacionats amb l'actual moment històric. I expressà la seva fe en la nostra victòria definitiva que restablirà l'equilibri trencat per uns segles de dominació de tipus medieval que arrenquen dels Reis Catòlics, i representà el triomf d'una democràcia total — del geni de la raça, en suma — contra les democràcies fragmentàries que amb una incoherència suïcida, s'han posat amb llur inhibició incomprensible, al costat dels Estats totalitaris.

M. A.

MERIDIAN S

JOAQUIM RUYRA

Tal com escat, vàreu fer la coneixença de Joaquim Ruyra a Blanes. Jo tenia setze o disset anys. Època de llebrers a encalf de Jocs Florals, de romàntiques Reines de la Festa agendades amb les blondes més delicades del país. Encara, ací i allà, les nostres adolescències trobaven aquella ombra de zàlzeu que havia fet estremir Musset; a cada tombant de carrer, l'atzar us posava davant d'un poeta amb una glossa de cançó popular on l'atzarava reclamava l'estrella i la vela l'ocell.

Aleshores, Joaquim Ruyra, passejava un mostatxo opulent i d'extremes socarrimats pel caliu permanent de la punta de caliquenyo que duia als llavis. Passava pels carrers de Blanes, ara una passa, ara l'altra, una mica corbat, l'ull emboirat pel fum blavís, com si, a remolc de les seves cogitacions, giravoltés incansablement dins un claustre.

Aquella tarda, passejàrem amb ell. Vàrem seure a la platja. Ruyra recità alguns dels seus sonets. El gest vacil·lant acompanyava la paraula trèmula. Recitava amb un èmfasi molt singular: com si cantés tènueament els versos. Darrera d'ell, veïem el cel i el mar.

Ara he tornat a veure Joaquim Ruyra en un dels seus carrers de Blanes. Al fons també hi havia el cel i la mar, però eren de paper pintat, il·luminats per la claror de les bateries que, vanament, falsificaven el paisatge coster. L'he vist en aquest carrer blenenc bastit a l'escenari del Teatre Català de la Comèdia el dia de l'estrema de "En Garret a l'Enramada". El seu bigotí blanc s'ha fos com una boira, la corba del cos és més sensible, les arrugues més enfondides encara dins la pàl·lida carn, més trèmules les mans sarmetoses, però la paraula del poeta que és Joaquim Ruyra, resta immarcescible, vivent, acolorida, té aquell mateix so inconfusible i la càlida unció que tenia en aquella ja remota tarda de la meua adolescència quan recitava els seus poemes assegut damunt la sorra, de cara al mar i el cel.

APUNT

Per a una biografia de Joaquim Ruyra, serà indispensable estudiar la profunda amistat que, durant molts anys, va unir-lo a Ramon Turró, les seves relacions amb Verdaguier, Narcís Oller i Maragall, i, encara, la influència que l'estudi que ha realitzat sobre el

càlcul infinitesimal hagi exercit damunt la seva prosa. No caldrà oblidar tampoc que fou l'aparició de la figura activa i impetuosa d'Anicet de Pagès de Puig als salons de Girona — en un dels quals Joaquim Ruyra l'escollí recitar —, la que despertà en ell la imperiosa necessitat d'escriure en català. Com tants altres escriptors de la seva època, Joaquim Ruyra s'inicià en la literatura escrivint en castellà. Coneixem els quatre primers versos que va escriure en aquest idioma, atret per les fàbules de Samaniego.

"Verés la abeja industriosa, verés la hormiga pequeña trabajar;

la cigarra peregrina sobre de un montón de leña reventar."

Podeu somriure; Ruyra, en escriure aquests versos, teneia deu anys.

HOMENATGE

El dia 27 de setembre d'aquest any, el Mestre Joaquim Ruyra complirà vuitanta anys. No és hora, ni aquesta secció lloc, per a estudiar la importància literària de la seva obra. Tampoc ha estat suficient l'homenatge que, el dia de l'estrena al T. C. C. de la seva obra "En Garret a l'Enramada", li tributà dempeus el públic en veure-lo aparèixer a l'escena. Caldria, per moltes i profundes raons, algunes d'elles d'actual i vital interès, que Catalunya coronés amb un homenatge popular el seu vuitantè aniversari. Tal vegada la Institució de les Lletres Catalanes, el Comissariat de Propaganda, l'Associació d'Escriptors Catalans... podrien convertir-se'n en organitzadors, car entenem, com suggerirem en ocasió del setantè aniversari de Pompeu Fabra, que el millor homenatge que pot fer-se a un artista, és el de divulgar profusament la seva obra. Publicar l'edició de les obres completes de Joaquim Ruyra — fent coincidir l'aparició del primer volum en l'escapça del 27 de setembre —, o, si més no, una densa antologia dels seus contes i narracions fóra, tal vegada, una prova afectiva i efectiva de l'admiraçió que senten els escriptors de Catalunya per l'obra admirable d'aquest artista apassionadament fidel al seu país.

Xavier BENGUEREL

Maria CARRATALA

IMPRESSIONS D'UN ESPECTADOR

OPERA I SARSUELA AL LICEU

He assistit amb una certa perseverància a les funcions d'aquesta temporada del Liceu. El mateix vespre de la inauguració, vaig poder admirar un "Samson et Dalila"

PEROT DE L'ARMENTERA

interromput per les alarmes de bombardeig i vaig assistir, amb un nus a la gola i el puny crispant en la fosc, a la naixença d'un ritu emocionat: la interpretació per l'orquestra de l'himne nacional català, del de la República, de la Marsellesa, com a resposta a l'agressió criminal. Ritu que, després d'interrompre les melodies de Saint-Saëns, trencava el patetisme sensual i un xic canalla, però que jo trobo irresistible, d'una "Manon", encarnada per una excel·lent artista francesa, Mme. Bernadette Delprat, i m'impedia d'assistir al darrer acte de l'òpera i de lliurar-me, una vegada més, a la voluptat d'entendre's fins a les llàgrimes amb una història d'amor, privilegi que, d'una manera absurda, comparteix en el meu esperit la genial amable de Massenet amb el doll genial del "Tristany" wagnerià.

Després, estroncada la temporada d'òpera francesa per la violència dels bombardeigs facciosos, el Liceu ha acollit en el seu escenari l'òpera i la sarsuela espanyoles. Al costat de la vella "Marina", delícia de filharmònics de mitja edat i pedra de toc de tenors en decadència, una reposició interessant, "Jugar con fuego", de Barbieri. Després de "Las Golondrinas", d'Usandizaga, "Doña Francisquita", del nostre Vives. I, potser com a contrapartida de l'exhibició de música madrilenya que era la presentació en un mateix programa de "La Verbena de la Paloma" i de "La Revoltosa", creacions magistrals de Bretón i Chapí, una sessió de música escènica catalana: "El Giravolt de Maig", òpera còmica de Josep Carner amb música d'Eduard Toldrà i el pròleg de la trilogia "Els Pirineus", obra grandiloqüent de Víctor Balaguer musicada pel geni del gran compositor Felip Pedrell. Les funcions estan ja a les acaballes, i encara que la temporada es prolongués, viuria dels seus mateixos èxits i reduiria les novetats a uns quants canvis d'interprets, destinats a enlaminar el públic aïd de "divos". ¿Li serà permès a un espectador, que ha seguit amb tot interès aquest experiment reeixit que haurà estat la temporada del Liceu, de fer uns quants comentaris incompetents que se li han acudit al llarg de les funcions presenciades?

Cal dir, en primer lloc, que el balanç és positiu. El públic ha acollit amb un evident interès la temporada i les cues han sovintejat davant les taquilles del nostre Teatre Nacional. Aquest interès del públic no ha estat pas proporcionat, evidentment, a l'interès relatiu de les funcions, i els plens més considerables no han coincidit pas amb les representacions més importants, sinó amb el prestigi, fet a base de "pinys", dels interprets. Però, àdhuc en el cas de les obres menys considerables, la dignitat de la presentació ha estat la que calia exigir per mantenir el prestigi del nostre gran escenari, i Eugeni Casals i Rafael Moragues han sabut acreditar-se com a bons directors d'escena. Poques vegades, en efecte, si descomptem les òperes russes que ens havien estat presentades en passades temporades, el moviment escènic, el vestuari, les llums i la coreografia havien tingut la qualitat i la vida d'enguany. Rafael Moragues, que des d'aquestes mateixes pàgines feia una crítica ben divertida de les supersticions grotesques que regnaven al vell Liceu en matèria de presentació i vestuari de les òperes, ha sabut superar aquests entrebancs tradicionals i animar una "Marina" i un "Giravolt de maig" plens de color. La "Doña Francisquita" que Eugeni Casals presentava assolia també, els dies que trobava un bon quadre d'interprets, una gran qualitat, i els decorats de Salvador Bartolozzi es poblaven d'una multitud que sabia moure's i, ensems, no estorbar. Ajudaven, cal dir-ho, a aconseguir uns resultats excel·lents, el cas de ball acabadillat per Joan Magrinyà i Roseta Segovia.

Hom tindria dret, potser, a sentir-se més exigent quant al repertori. El fet de tenir un teatre com el Liceu i de dur-hi a terme una campanya artística de la qual l'Estat es fa empresari obliga a una major exigència, incompatible amb el "divisme" i amb les exigències dels enamorats del "bel canto". Al costat del "Samsó", de la "Manon", de la "Louise", de Charpentier, no hauria estat possible donar Mozart? Agraïm, però, que ens hagin estalviat el repertori de la casa Ricordi, els Verdi, els Puccini i els Donizetti. Agraïm, també, aquesta presentació, veritable estrena, de l'acte magnífic de Carner i Toldrà, i l'audició de la grandiosa pàgina musical que

és el pròleg d'"Els Pirineus", de Pedrell. Tot sentint "El Giravolt de Maig", se m'acudia una fàcil constatació: el llibret d'una òpera no pot ésser massa bo. Ha de sotmetre's a un cert convencionalisme, que li permeti d'esborrar-se davant de la música, i deixar que aquesta expressi l'argument i plantei les situacions. En l'escena de Sant Sulpici, de "Manon", l'argument és sobrer i les paraules no són sinó el mitjà d'expressió d'aquella música insinuant i apassionada. El segon acte del "Samsó" us permet de no entendre la lletra ni encaparrar-vos amb l'argument: la melodia de Saint-Saëns és allà i us arrossega amb la seva força de seducció. Al "Giravolt", en canvi, us dol de perdre cap rèplica, cap vers del diàleg, que endevineu, a través del doll de la música, àcid i poètic alhora. La música us estorba de sentir la lletra. I aquesta, a la vegada, és prou interessant per a distraure-us de la melodia. El públic acollí amb entusiasme l'òpera còmica, malgrat no haver estat servida amb prou fidelitat i nervi pels seus interprets. Una Concepció Callao rejuvenida i expressiva en el seu paper d'Hostalera i un Canut Sàbat que encarnava una estampa caricaturesca i baladarrera del "Perot d'Armentera" eren exemples d'allò que hauria pogut ésser la representació a càrrec d'artistes de qualitat. Si hom dona per endavant a conèixer al públic l'argument del "Giravolt", l'òpera de Carner i Toldrà té prou condicions per a restar en el repertori i àdhuc per a esdevenir popular.

Seria difícil assegurar el mateix del pròleg d'"Els Pirineus". Deslligada de la trilogia, resta una pàgina plena d'ambició i de majestat, amb marcades influències de

JOVITA

Fa uns quatre o cinc anys que vam fer una visita a mestre Ruyra. El vam trobar que traduïa "L'Ecole de femmes", de Molière: una traducció meravellosa que, publicada poc després, convidaria no tenir tan oblidada, model com és del millor estil col·loquial, i d'agilitat literària. Mestre Ruyra ens explicà que havia traduït també una tragèdia de Racine, de la qual, que sapiguem, no n'hi ha publicat sinó algun fragment a "La Revista de Catalunya". Mestre Ruyra, per la moral, preferia Racine; però per l'estil, el cor se li anava ver Molière.

—Això és el meu — ens deia amb un agut somriure.

No ho retreiem per recordar quina és la moral de mestre Ruyra, sinó per fer present que el gust pel teatre no és en ell cap novetat. No és ara la primera vegada que surt a les taules amb èxit falaguer. Anècdotes de l'època de Guimerà potser ens demostrarien que l'atracció per l'escena és més forta i més antiga en ell, del que el seu allunyament podria fer-nos sospitar.

Però, què voleu?, hi ha alguna cosa en els nostres escenaris, que refusa sistemàticament l'escriptor. D'ací el divorci, gairebé constant, entre l'escena catalana i la intel·ligència. Divorci o allunyament al menys, que només les voluntats heroiques aconsegueixen superar.

La presència de mestre Ruyra a l'escenari del Teatre Català de la Comèdia amb la seva ascètica figura de retaula romànic, ens renovava aquestes conviccions, tot fent-nos

Al marge de l'estrena d'una obra que jo i altres companys recomanàvem

L'estrena de "Poema de Nadal", de Lluís Capdevila, obra que el Jurat del Concurs del Teatre Català de la Comèdia, del qual jo formava part, va considerar amb mèrits suficients per a recomanar-ne la provatura escènica, no ha donat el resultat que n'esperàvem. Per la part que em toca, no em reca de confessar públicament que fins i tot hi tenia més confiança que alguns dels meus companys. Això no vol dir, però, que m'hagués fet la il·lusió que "Poema de Nadal" havia d'assolir allò que hom en diu "un èxit". Ni la indole ni les dimensions de l'obra no permetien d'aspirar a tant, no ja al Jurat, sinó, segurament, ni al propi autor. No m'ha estat avinent de consultar-lo sobre aquest punt, però em permeto de creure que hi està d'acord. Es prou intel·ligent i coneix massa de la vora el nostre públic, perquè el pretengui propens a crear a favor d'un acte poemàtic, per bo que sigui, l'ambient que el mobilitza quan una obra li entra de ple. Però si tot això és cert, també ho és, pel que fa a mi, que no esperava, ben entès, abans de començar la representació.

No pas amb afany de justificar cap errada, sinó per altres raons que aniré exposant, atribueixo la manca de fervor de l'auditori constatat al final de l'estrena de "Poema de Nadal" a anomalies que no serà de més retreure, pel que tenen de sistemàtiques i l'esmena de les quals es voldríem poder-nos enorgullir del nostre teatre, com ja ens enorgullim de moltes manifestacions de la nostra cultura.

El lector una mica habituat a llegir obres escèniques, en trobar-se'n sota els ulls una de desconeguda, en tant que llegeix corporifica instintivament els personatges que se les heuen damunt les pàgines del llibre; entona el llenguatge de cadascun d'acord amb llur caràcter, si en tenen; els atribueix la fesomia adient; els

Wagner, i de la qual destaca el final, espectacular i grandios.

En les mateixes funcions ens eren donades aquestes mostres del teatre líric català, era completat el programa amb un acte de concert per l'orquestra del Liceu. Música simfònica catalana; la selecció era feta d'una manera bon xic arbitrària, però així i tot esdevenia un nou homenatge a la inspiració melòdica de Catalunya. Era trist, però, de llegir els comentaris marginals que feien d'aquestes funcions els programes repartits en el Teatre. Escrits en un castellà deplorable, la impressió i el text eren igualment dolents.

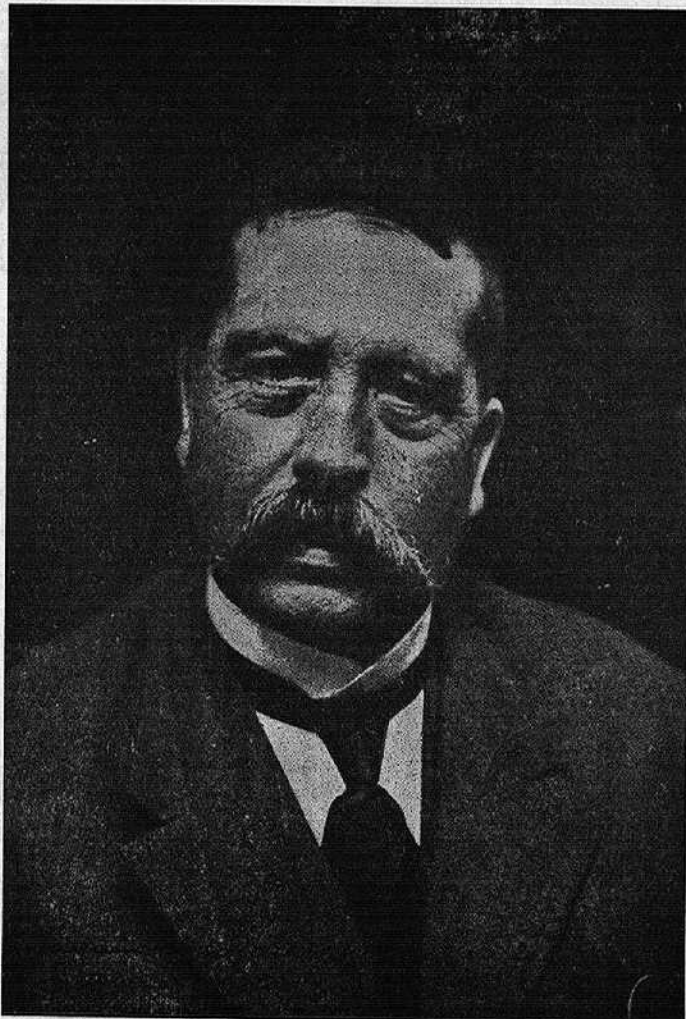
Rafael TASIS I MARCA

TEATRE

"En Garet a l'enramada", de Joaquim Ruyra.

"Poema de Nadal", de Lluís Capdevila

pensar en les obres i en els autors, que aquest divorci hauria frustrat per a l'escena catalana. És clar que, en compensació, ens permetia d'aplaudir un autor novell, de setanta anys, doblat de mestre.

JOAQUIM RUYRA, A PRINCIPI DE SEGLE

Perquè indiscutiblement és obra de mestre i de mestre consumat, el nou sainet de Joaquim Ruyra: de mestre del diàleg i de mestre també en la constant diversitat del moviment escènic. Planteja això el proble-

vesteix amb la indumentària suggerida per la seva imaginació de conformitat amb la respectiva manera d'ésser i els rodeja de l'atmosfera dins la qual l'autor s'ha proposat de fer-los viure. Es a dir, fa plàstic el text que llegeix. Per a disminuir les inevitables falles del procediment — l'únic que utilitza per a llegir teatre i el que més en permet d'acostar-me a veure'l tal com és —, cal sostreure's a tot el que ens volta i situar-nos davant un escenari muntat per la nostra fantasia i en l'enganyament del qual no ha de mancar-hi res de tot allò que pugui contribuir a concentrar l'atenció de l'espectador en l'obra que de bell antuvi li ha desvetllat un interès, com no ha d'haver-hi res de tot allò que pugui distraure'l del que diuen i el que fan els comedians.

Així vaig llegir "Poema de Nadal" i totes aquelles altres obres que em semblaven factibles de resistir la provatura de l'estrena, perdudes dins la muntanya de les que optaren al Concurs. Però és vell que el teatre dona cada dia noves sorpreses. I ara acaba de donar-me la inesperada de que la visió plàstica que jo m'havia fet del poema de Capdevila no tenia res a veure amb la que ha suggerit a la direcció artística del Teatre Català de la Comèdia, que per bé que tothom tingui per inexistent, actua, amb l'advertència imponderable que l'anònim ofereix a l'hora dels esgüeros.

Mai no se'm va ocórrer de pensar que "Poema de Nadal" pogués situar-se al primer lloc d'un programa, com un entremès per als escassos espectadors que van al teatre a bona hora, mentre s'espera l'arribada dels que només s'interessen pel "plat fort" i que sempre són la part més nombrosa. Ni vaig atinar que per separar un quadre de l'altre, en lloc d'escórrer una cortina llisa, tènue, discreta, a to amb la sensibilitat de l'obra, es fes pujar i baixar un teló al·legric, pintat a esgarapades, amb el títol de l'obra en lletres d'un metre, com si el públic patís d'amnèsia i calgués recordar-li tres vegades que l'espectacle que presència és un "Poema de Nadal". I que aquest teló, que en anar amunt i avall no s'està de delatar, amb la fressa que fa, la qualitat del paper en el qual s'ha pintat, en arribar a baix, tingués interès a proclamar que porta al peu una llaça que li fa de contrapès i que per aconseguir que quedi aplomada a l'empostissat, cal pegar-hi uns quants cops que fan la seva mica de soroll i esvaeixen la poca o molta emoció que hagin pogut escampar per la sala les paraules del poeta. Ja va semblar-me sentir que, per tal de mantenir aquesta emoció durant els breus intermedis d'una estampa a l'altra, un parell de violins intentaven de fer arribar al públic la dolcesa d'unes nades, però els cops de martell dels tramoiests no acordaven amb les notes que tenen els músics davant

ma de la intervenció que haurà tingut, en la composició, el senyor Coma Soley. ¿Haurà estat gaire important, gaire profunda? L'harmonia de tot plegat, la gràcia del diàleg, ens produeixen la impressió d'ésser tot d'una mateixa mà. En tot cas, la seva intervenció no haurà possiblement tingut ni l'abast que la de Pin i Soler tenia en l'estructuració escènica dels sainets d'Emili Vilanova. I el nom de Pin i Soler — tot i la solvència intel·lectual potser superior en el seu temps a la d'Emili Vilanova —, no figura per a res en els sainets. I és lògic que així sigui: perquè no és l'habilitat gairebé manual, d'unes entrades i sortides de personatges, el que anima una comèdia. El que l'anima és el diàleg; són els sentiments que la sava o la sang hi circulen per dintre. I l'estructura d'una comèdia, el seu desplegament, quan no són artificiosos, vénen imposats, d'una manera com a natural, per aquests sentiments.

Altament "En Garet a l'enramada" porta tota ella l'encuny de mestre Ruyra; tota ella és escrita en el seu encisador estil entre familiar i poètic, ple de meravelloses troballes. És aquest estil, aliana sortosa d'observació del llenguatge popular, d'instint literari i de fantasia, i l'àgil manera de manejar-lo, el que li ha permès a mestre Ruyra de tipificar amb poques pinzellades un seguit de personatges còmics, de vells assenyats, de nois tendres i ingenus. És aquest llenguatge el que li ha permès d'escriure el sainet català de millor estil: un sainet que aplega les més sòlides virtuts del teatre espanyol i del teatre francès, per compondre un producte autènticament català, ja que és animat pels costums i la poesia d'un dels pòlets més bells de la costa catalana.

Sant Josep no ha inspirat gaires simpaties ni preferències literàries. Dintre del drama bíblic no hi és sinó un pretext, tolerat perquè no hi ha manera humana de suprimir-lo. Però la seva humilitat, sense ressort viril, no resulta atractiva. No es presta, sobretot, a bastir-hi gaires drames ni tragèdies. Tanmateix, Lluís Capdevila, emportat per l'emoció que li inspira la nit de Nadal, l'ha portat al teatre. No ha aconseguit, és clar, encomanar-li una irradiació gaire dramàtica. No ha aconseguit potser desvetllar vers Sant Josep la simplicitat; l'ha deixat amb la seva humilitat i la seva resignació poc captivadora, d'estampeta. Però de totes maneres n'ha escrit el seu voltant unes pàgines d'una poesia força penetrant i, a moments, d'una emoció encomanadissa: possiblement les seves mil·lors i més nobles pàgines de prosa literària.

DOMENEC GUANSE

els ulls, i les harmonies de les nades són ofegades per l'aire de jazz que pren tot plegat.

L'atmosfera dins la qual jo havia fet bellugar Josep i Maria i la mitja dotzena escassa de figures que els acompanyen, era gairebé imperceptible. Línies difuses, còssos velats, contorns assuaujats i algun raig de llum il·luminant una figura en un determinat episodi, procurant aparentar que la llum li venia més dels seus dintres que no pas de l'exterior. Res, per tant, d'aquelles parets bastides per a eixopluc de gegants, ni d'aquells efectes de clar i obscur d'art publicitari, ni d'aquell poblet que es veu a vuitanta centímetres de la portalada del fons, amb unes cases que totes tenen finestres amb vidres de distints colors per embadalir als espectadors de menor edat quan s'encèn la bombeta col·locada darrera el teló, ni d'aquella masia del darrer quadre, a l'entrada de la qual hi ha un espetec de llum daurada que fa pensar en el "hall" d'un hotel de primer ordre.

Res, tampoc, de la interpretació realista que hi donen els actors. La prosa poemàtica requereix un accent molt distint del que s'aplica al diàleg de "Terra Baixa", per exemple. Cap fuster de poble que no sigui Josep, espòs de Maria, no parla com ho fa aquest, per bé que es digui, com ell, Josep. Ni les Maries com la que ens han ofert al Teatre Català de la Comèdia, diuen les coses que diu Maria esposa de Josep; tot i que Laura Bover ens donà una altra prova del seu art esquisit. Però no li hauria estat pas possible d'evadir-se espiritualment dels que li donaven la rèplica, sovint plena de dolçor i tendresa, amb el to del terrassó més eixut i malcarat. Sobretot, Joaquim Torrents.

Però tampoc és d'ell, en aquest punt, la culpa. Torrents és un actor molt estimable. Excel·lent i tot quan es troba amb papers que conjuguen amb el seu tarannà. Jo n'hi he confiat molts d'importants en obres meves i poques vegades he hagut de doldre-me'n. Això, si més no, em dona dret a conèixer a fons les seves possibilitats d'artista i a dir que no encaixa, per molt que faci, els caràcters suaus, bondadosos, tendres, sofrents i resignats, com és el del Josep del "Poema de Nadal", estargit del llegendar, amb el mateix fons de poesia a l'ànima, per bé que humanitzat. A més a més, Torrents no se sabia un borrall del paper, inconvenient a afegir al de la incompatibilitat temperamental amb la figura que en tant mala hora li fou confiada, i que el feia vacillar, trencar conceptes, fer pauses arbitràries i recórrer a recursos desuets que ja no enganyen ningú. Tocant a aquest punt la culpa és tota seva. Un actor no pot aventurar mai el seu crèdit artístic a les conveniències d'una empresa. Si no van donar-li més que cinc dies — com algú digué —, per a estudiar un paper tan complex com el del protagonista de "Poema de Nadal", amb els quals dies no tenia ni temps d'aprendre'n la lletra, havia de negar-se a fer-lo. Però això és una altra qüestió en la que no hem d'insistir, puix que s'escapa del tema d'aquestes notes.

Vaig trobar-me, encara, amb altres dues falles de la meua fantasia. La indumentària, que jo, infel·lix de mi, havia imaginat una mica estilitzada, sense definicions d'època ni de clima, per tal que els espectadors no poguessin localitzar l'acció del drama, tan universal, que al cap de vint segles de rodar per totes les latituds encara estimula especulacions espirituals a mont recó de la terra.

L'altra falla he de tirar-la en cara a l'autor. Ell sap, més bé que jo, que el llibre és una cosa i el teatre una altra. Calia que en els assaigs — si van fer-se'n —, s'hagués donat d'uns girs i uns mots impropis del llenguatge escènic segons quins siguin els llavis que els emeten. Per algú fou retret aquest petit defecte en jutjar el poema, a l'hora que els jurats deliberàvem. Però era tan susceptible d'esmena i tan insignificant al costat de les bel·leses que hi ha escampades per tota l'obra, que no era cap obstacle per a la recomanació de la seva estrena. Comptant, naturalment, que quan fos l'hora de preparar-la, no s'hi planyeria temps, ni intel·ligència, ni respecte per tal de treure'n tot el fruit espiritual que servia.

Recomanar no vol dir exigir. Si l'anònim direcció artística del Teatre Català de la Comèdia hagués considerat equivocada el nostre criteri, podia abstenir-se de donar a conèixer "Poema de Nadal". Posat que ha volgut fer la prova, hem d'acceptar que, igual que nosaltres, trobava viable l'obra de Lluís Capdevila. No serà de més fer-ne constància pel que pugui irresponsabilitzar-nos en el resultat aconseguit.

Pel que fa a mi, no tinc cap escrúpol a afirmar que si el cas es repetís, tornaria a fer-me il·lusions. Unicament que ara em reservaria el dret d'aconsejar privadament l'autor — si el trobava propici a fer-nos quedar una mica bé al Jurat, al Teatre i a Catalunya —, que no ens prenguéssim per infal·libles ni fiés el resultat de la seva obra a improvisacions, per les quals temps i temps blasfemàvem els empresaris que muntaven les obres en una setmana, de qualsevol manera, per assegurar l'entrada de diumenge a la tarda, sense suposar que vindria un dia que hauríem de fer el mateix retret en un teatre oficial.

Que no ho és del tot? Doncs llavors, per a general prestigi, cal trobar la manera d'acabar amb aquest organisme híbrid que no afavoreix res.

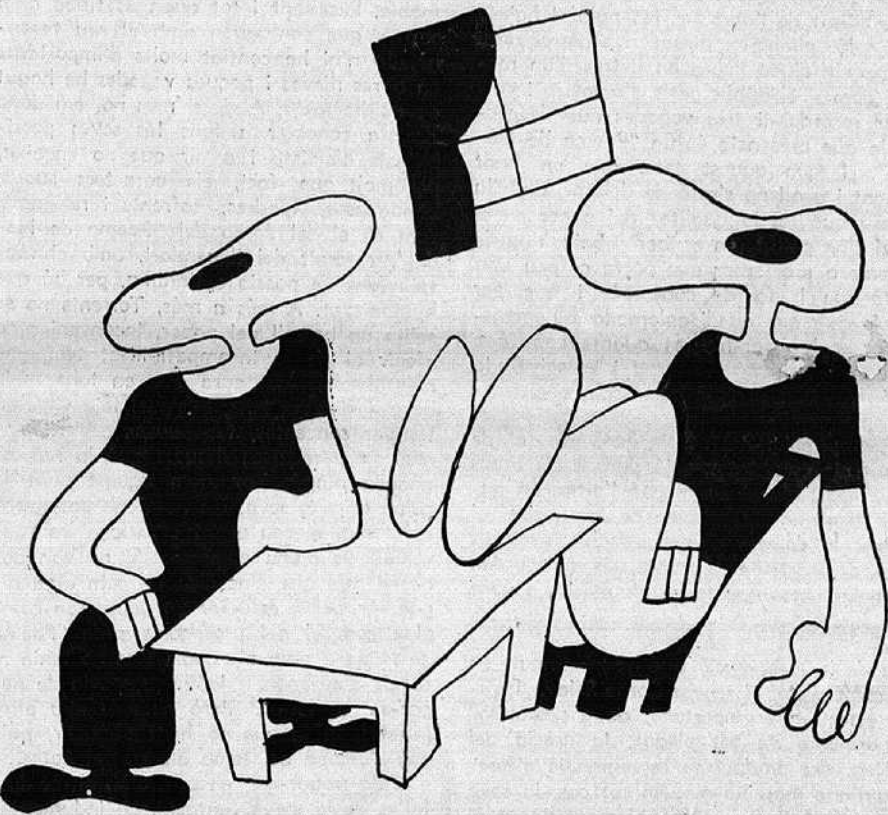
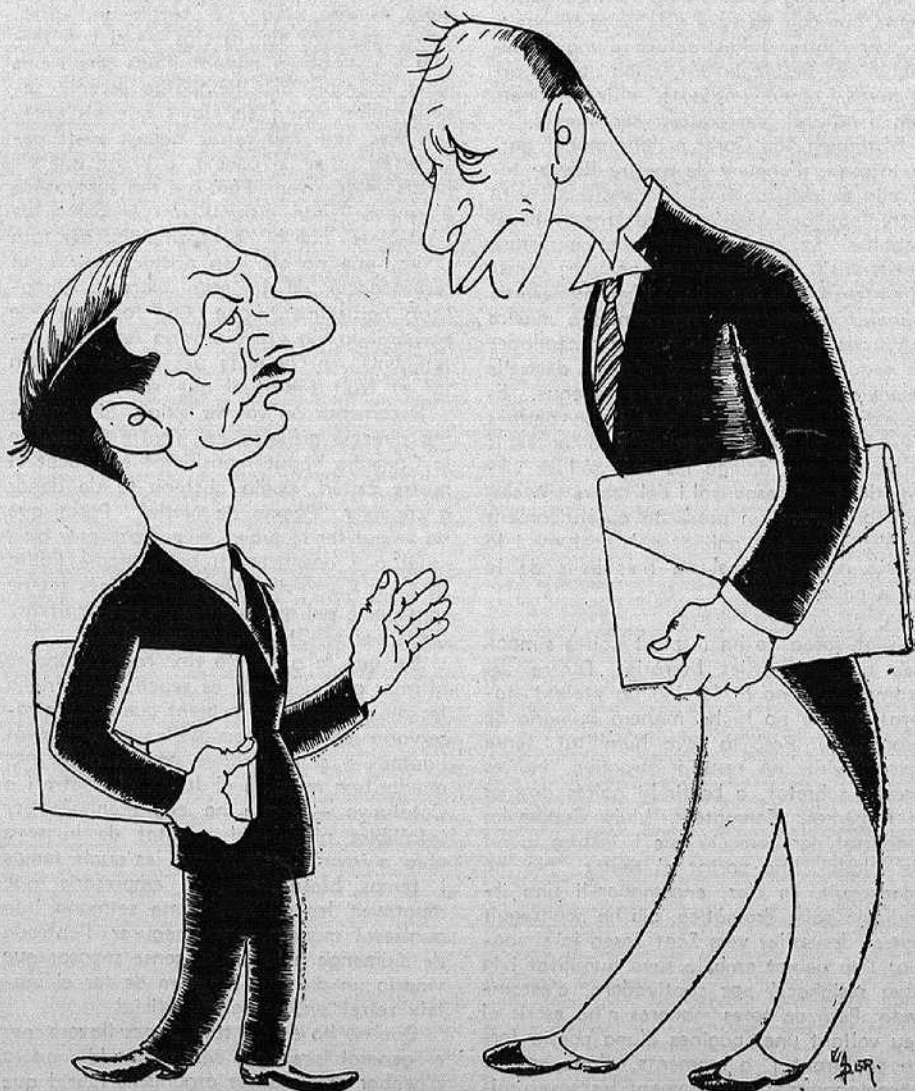
AVELI ARTIS

COPS DE BEC

A CAL CARNISSER

—Poseu-me'n cinc mil quilòmetres quadrats amb unes quantes mines.

—Ja saps les últimes notícies d'Oslo?
—No; aquestes són les penúltimes.—Creieu que ens perjudica el discurs de Mussolini?
—Sou un Benet! perdoneu, un Bonnet.

NOVEL·LA RABENT

Després del drama sintètic de Bernard Shaw i de l'"express" de Tristan Bernard, creiem que també plaurà als lectors d'aquesta pàgina conèixer un esquisit model de novel·la rabent, d'autor anònim, però profund. Llegiu-lo:

"DIARI D'UNA PASSATGERA

Dilluns.—El comandant m'ha mirat.
Dimarts.—El comandant m'ha donat el bon dia.
Dimecres.—El comandant m'ha visitat en el meu camarot.
Dijous.—El comandant m'ha declarat el seu amor.
Divendres.—El comandant m'ha dit que si li sóc esquivia calarà foc al vaixell.
Dissabte.—He salvat la vida a sis-cents passatgers."

COM CAL PROTESTAR EN EL TEATRE?

Durant la primera representació de "Poema de Nadal", de Lluís Capdevila, al Teatre Català de la Comèdia, l'actor que fa el protagonista arrossegava les frases, trencava els conceptes, feia pauses impròpies, vacil·lava i desentonava els mots, acusant una deplorable manca d'estudi. Un espectador impulsiu no pogué frenar-se i blasfemà, en veu alta, el comediant. La resta del públic callà.

El fet ens recorda unes paraules sobre el dret de protesta en el teatre, dites pel gran actor anglès Beerbhom Tree en un sopar:

"A Amèrica i, segons m'han assegurat, a França i a Alemanya, una massa d'espectadors insatisfeta davant una obra o una interpretació, roman a la sala fins el final, i llavors respon amb el silenci, o s'esquitlla suauement del teatre durant la representació. En altres llocs el públic expressa el seu disgust esbrancant sorollosament els esforços que els autors i els actors fan per a complaure'l, esbrancant que desconcerta en un moment com aquell. Jo no he comprès mai perquè el soroll que faci una persona inintelligent pugui tenir més eficàcia que el silenci d'un miler d'hommes d'esperit."

REPRESA DE PROGRAMA

F'ndia 4 d'aquest mes totes les emissores oficials franceses retransmetrien la crida sòbria i vibrant de Daladier, amb la qual comunicava al poble les condicions noves de la defensa del franc, el nivell del canvi sobre el qual s'havien vingut els signants de l'acord tripartit i la necessitat que les mesures preses fossin avalades per una mena de plebiscit nacional.

Quan el cap del Govern francès acabà la seva allocució, les emissores oficials reprenghen el programa interromput. I deia l'"speaker": "—Ara sentireu un "sketch" dels senyors X i Y, titulat "El bitllet fals".

"WEEK-END"

Un amic nostre és casat amb la filla d'un cafeter establert en una vila del Vallès, a quaranta quilòmetres de Barcelona. Això li ha permès, forçat per la dona i les criatures, d'avançar l'estiu. Muller i fills viuen al cafè, i el marit i pare hi va cada dissabte, hi passa un dia i unes hores, i en torna el dilluns, a complir els seus deures de funcionari.

—I et prova? — li hem preguntat.
—Si ho sabies! He de suportar un cúmul d'incomoditats que només de pensar que a fi de setmana he de patir-les altra vegada, em vénen ganes de divorciar-me. ¡Pel que no vaig passar, però, va ésser per dormir en el billar si abans no treien les boles!

MOLIERESCA

Es parla, en un grup, del doctor X..., director del Sanatori XX, del qual sembla que no es cuida prou, tot i que ara gaudeix d'un ajut oficial. (El sanatori és de malalts que no tenen relació amb la guerra.)

—Tant bo que era! — fa un.
—Doncs s'ha tornat negligent com no us podeu figurar — assegura un altre.
I el tercer afirma:
—Sempre ha estat un metge que només s'ha pres seriosament els seus clients en veure'ls morts.

VOCACIO

A la Criolla una nit Joan Tomàs (on deu ésser ara?) pilotava uns forasters. Tot d'un plegat se'ls atansà un enllustrador molt cerimoniós i ben presentat. Tomàs el reconegué i oferint-li cortesment la sabata (posada), digué a un dels visitants:
—Aquest home havia estat prior d'un monestir de monjos, a Ontinent.
—De debò?
—Sí.
—Així li deu venir d'això aquest altre ofici que també obliga a agenollar-se. Històric!

EL SENADOR I LA COMEDIANTE

En un sopar d'homenatge a un poeta, Gaston Doumergue presidia la taula i tenia a la seva dreta l'actriu Gilda Dharty, la bellesa de la qual feia rodar el cap dels parisencs de l'època en què passava el fet que contem. Era, en efecte, tocant al físic, una dona superba, que llavors triomfava interpretant la Montspan en l'obra de Sardou "L'affaire des poissons", representada en català, gairebé simultàniament, al nostre Romea, amb el títol de "La Cort de Lluís XIV".

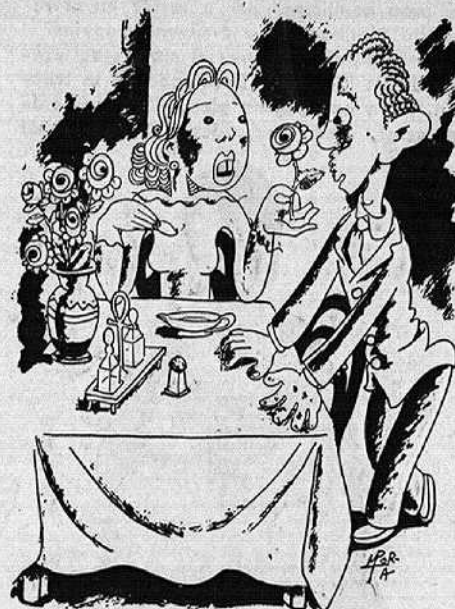
El sopar transcorria amb aquell enyorat gaudi dels sopars d'homenatge en temps de pau i les planteries anaven de l'un comensal a l'altre, entre forquillada i forquillada.

—Em sento tan lluny de mi — digué Gaston Doumergue —, que fins em trobo capaç de fer unes rimes a honor de la meua bella veïna...

—No aspiro a tant — contestà l'actriu—. Em conformo amb què us recordeu de mi quan torneu a ésser Ministre d'Instrucció Pública.

—No, no... — replicà, en el mateix to facciós Doumergue —. Digueu més bé President de la República, si vós heu d'ésser-hi.

—Per què no? — acabà Gilda Dharty.

—Menges roses?
—Sí. És més elegant que menjar escarxofes.—Què fa aquell?
—Sí, mira; un moviment envoltant.

LA FALDILLA PANTALÓ

—Té, ara no sé si sóc jo o és la meua dona qui ha sortit de casa.

A LA ZONA FACCIOSA

—Sabes llegir i escriure?
—...?
—No? Doncs us farem periodista.

NOU DE TRINCA

Per Viena corre aquest conte:

Un ciutadà entra en un cafè de Berlín i, tot entusiasmat, fa la salutació nazi ensams que llença un estentori "Heil Hitler!"

Els que seuen al voltant de les taules del cafè giren els ulls, sorpresos, cap a la porta de l'establiment. L'amo del cafè, tan estupefactes com llurs parroquians, després d'esguardar de cap a peus el nouvingut, diu per a ell mateix, entre llavis: —Pobre home! Deu ésser austríac.

EL MESTRE I EL DEIXEBLE

Un músic, en una orquestra de jazz, es belluga, acciona, canta, fa saltar les cames al compàs descompassat de les notes estrafolàries. Colpeja frenèticament la monumental caixa, els címbals, els cascabels, tot allò que serveix per fer sorolls cacofònics.

Entre bastidors hi ha un mestre de música vellet, que ha anat al teatre a cobrar unes còpies a un artista dels que figuren en el programa. Li crida l'atenció el desmanegament del músic, i tot de cop li sembla recordar-ne la fesomia. Acabat el "número", s'hi acostà.

—¿No sou pas en Vidal, que veníeu al Conservatori?

—El mateix, mestre! ¿Quants anys sense veure'ns!

—M'ho ha semblat... ¿Com van les coses?

—Perfectament. Vaig endevinar-ho abandonant l'orquestra. Em guanyo la vida esplèndidament i gairebé no tinc d'estudi. Sóc considerat un especialista i treballo més del que vull. Viatjo molt. "He fet" Anglaterra, França, Alemanya, Àustria, Estats Units... Ah, Nova-York! Si vós coneixéssiu Nova-York, mestre!... Els dòlars s'hi fan a cabassos!

L'artista que havia encarregat la còpia al vell professor els interromp per pagar-li les vuit pessetes de la feina enllestida. El mestre s'embutxaca els diners, encaixa amb el músic i amb el ballarí i se'n va, més trist i pensatiu que no havia vingut...

UN HOME MATINER

Molnar, l'excel·lent comedïgraf hongarès, és un noctàmbul empedernit. Rarament se'l troba enllac abans de les tres de la tarda (hora normal).

Una vegada fou citat de compareixer en un jutjat a les nou del matí, com a testimoni. No en féu cas. Ni d'aquesta, ni d'una segona citació per a la mateixa hora. Únicament la tercera vegada, davant l'amenaça d'una multa forta i un arrest eventual si no compareixia, es féu desvetllar a l'hora convenient i s'encaïnà, malhumorat, cap al Palau de Justícia.

Per primer cop, doncs, després de molts anys, Molnar es trobava al carrer abans de les nou del matí. Sorprès de l'animació que ja hi havia pertot, no parava de mirar un costat i l'altre, i no pogué estar-se de dir a un amic que l'acompanyava:

—No me'n sé avenir! ¿Quina munió de testimonis!

ESPECTACIO

A l'Hollywood, antic Pompeia, al capdamunt del carrer Nou, l'Artells, com li deien les mitges virtuts, havia fet reeixir un dancing amb el millor programa d'atraccions d'aquella època tan propera.

Un dia es presentà una rumbera cubana precedida de gran fama àrdament ben guanyada.

El pintor Joan Serra, petit i alegre com un picarol, prenia un whisky al segon rengle de taules.

Al moment més agut de la dansa afro-cubano-ancestral, com deien a les coves d'art, un ganàpia que feia tres metres d'alt sense barret es plantà dempeus, electritzat per la luxúria, tapant el panorama al pintor Serra, i tallant-li de cop la més honesta fruïció.

Joan Serra s'atansà, amable, al gegant inoportú i li digué:

—Fareu el favor, si us plau?

I tot disculpant-se, afegí:

—¡Es que un servidor només surt els dissabtes a la nit!

CONFUSIO

Joan Cumelles, delegat de la Generalitat al Teatre Català de la Comèdia, havia estat actor. Per bé que estudis i discret, mai no havia aconseguit donar tanta feina a parlar d'ell com a comediant, com en dona des del càrrec que ostenta ara. N'és una prova la següent anècdota, contada per Joaquim Montero.

Fa quatre o cinc anys, a l'època dels panells, Cumelles empenygué pel seu compte unes representacions del "Tenorio" al Teatre Nou, a base de l'Enric Borràs. Un dia que el gran actor estava malalt o descansava, Cumelles interpretà el "Don Juan". Sigui perquè en els cartells no figurés prou clar el canvi, sigui perquè alguns espectadors habien badat, en acabar-se la representació algú copsà en el vestíbul del teatre aquesta afirmació, dita per un, a un altre del públic:

—Noi, trobo que en Borràs ha perdut molt d'engà que no l'havia vist.